

Костюк М. М.,
кандидат філологічних наук, асистент
Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ В ПОЕЗІЇ Ж. МОРЕАСА, Г. КАНА ТА Е. ДЕ РЕНЬЄ

Анотація. Статтю присвячено творчості французьких поетів кінця XIX століття: Ж. Мореаса, Г. Кана та Е. де Реньє. У статті досліджуються основні риси французького символізму, які вплинули на творчість поетів, зокрема сугестивність письма, метафоризм та експерименти у формі (верлібр). Виявлено основні типи художніх символів, притаманних поетам. Подається лінгвостилістичний аналіз основних поетичних творів Ж. Мореаса, Г. Кана та Е. де Реньє, які були написані в дусі французького символізму.

Ключові слова: символізм, символ, образ, метафора, сугестія, верлібр.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку лінгвістичної науки сприяє тому, що в центрі досліджень опиняються різні концептуальні явища як у художніх, так і в прозових творах. Для сприйняття поезії від реципієнта вимагається охоплення всіх мовних і немовних прийомів реалізації образів і символів. Однак саме лінгвостилістичні засоби є найбільш точними й наочними маркерами, за допомогою яких читач може виявити для себе необхідну інформацію й отримати естетичне задоволення. Французька поезія є невичерпним джерелом неординарних образів і символів, які за умови їх розуміння ведуть до осягнення вічних категорій буття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зацікавленість українських і зарубіжних дослідників лінгвістичними засобами реалізації образів і символів у французькій поезії. Лінгвостилістичним аналізом художніх творів займалися такі науковці: І.В. Арнольд, П. Гіро, І.Р. Гальперин. Безпосередньо лінгвістичний аналіз французької поезії подано в працях Г. Косікова, Д. Наливайка, М. Волошиної, Т.С. Шевчук, О.В. Темної та інших.

Метою статті є здійснення лінгвостилістичного аналізу деяких творів французьких поетів Ж. Мореаса, Г. Кана та Е. де Реньє, а також виявлення основних образів і символів у їх поезії.

Виклад основного матеріалу. Творчість Ж. Мореаса, Г. Кана та Е. де Реньє має особливу цінність для французької літератури, оскільки ці поети творили в різних літературних стилях: з одного боку, більшість їх творів написані в дусі символізму, з іншого боку, вони відмовлялися належати до будь-якої митецької течії. У віршах є такі лінгвістичні новації: складні образи, тактика нанизування епітетів, незвичайні персоніфікації, заплутаний синтаксис і розробка поняття синестезії або навіювання певних настроїв і почуттів реципієнту.

Ж. Мореас – французький поет, який займає особливе місце в історії французької літератури не тільки завдяки своїм віршам, а й важливим теоретичним розробкам. Саме в славнозвісному маніфесті Ж. Мореас у 1886 р. визначає символізм і його основні принципи. Свою концепцію Ж. Мореас розробляє в «Літературному маніфесті», у якому наголошує на повному

розриві з попередніми традиціями декадансу й літератури парнасців.

Згідно із Ж. Мореасом символістська поезія передає ідею в особливій чуттєвій формі: «...la poésie symboliste cherche à vêtir l'idée d'une forme sensible qui ne serait pas son but à elle-même, mais qui, tout en servant à exprimer l'Idée, demeurerait sujette». Це передбачає у сою чергу розробку нового складного стилю: «...un style archétype et complexe: d'impollués vocables, des pléonasmes significatifs, les mystérieuses ellipses, l'anacoluthie en suspens, tout trop hardi et multiforme» [1].

У символістських віршах Ж. Мореаса яскраво відчувається вплив П. Верлена та декадентські настрої. У віршах поета можна прослідкувати низку декадентських тем і символів, наприклад тема смутку, туги та самотності. Однак сам поет відкидає езотеризм декадентської поезії та відзначає, що працює саме в дусі символізму: «...la critique, puisque sa manie d'étiquetage est incurable, pourrait les appeler plus justement des symbolistes» [1]. Так, у поезії домінують символи ночі, туману, вечора, озера та моря, які зазвичай мають значення прощання, самотності, туги й меланхолії.

Символ ночі, який притаманний поезії символістів, у віршах Ж. Мореаса набуває особливого прочитання. Наприклад, у вірші «Adieu, la vapeur siffle...» символ ночі має значення прощання та самотності. Крім того, символ підкреслюють образ поїзда, пароплава, хвилі тощо. Поет вживає такі стилістичні прийоми, як нанизування епітетів, а також неодноразово повторює лексему «adieu». Усі стилістичні засоби створюють неординарну картину прощання (« Adieu, la vapeur siffle...»):

Adieu, la vapeur siffle, on active le feu;

Dans la nuit le train passe ou c'est l'ancre qu'on lève

Qu'importe! on vient, on part; le flot soupire: adieu!

Qu'il arrive du large ou qu'il quitte la grève.

Пейзажні замальовки Ж. Мореаса, у яких поет показував зв'язок між природою й душею людини, завжди сповнені символами й образними засобами. Поет застосовував у своїй творчості техніку нанизування епітетів, персоніфікацію образів і принцип синестезії. Ж. Мореас не просто вербалізував природу, він давав змогу читачам побачити її колір, відчути її запах, доторкнутися думками до неї. Ефект написаної картини відчувається у вірші під назвою «Lorsque sous la rafale...», у якому присутні символи туману, вечора й моря:

Lorsque sous la rafale et dans la brume dense,

Autour d'un frêle esquif sans voile et sans rameurs,

On a senti monter les flots pleins de rumeurs

Et subi des ressacs l'étourdissante danse.

Одна з улюблених тем Ж. Мореаса – тема моря, тому в багатьох поезіях зустрічаємо символ моря. Море – це образ нижніх (а значить, жіночих) вод. Плавання морем нерідко розглядається як стан між життям і смертю [2, с. 118]. Море для поета –

символ свободи, символ безкрайної вольної стихії, спорідненої з її духом. Символ моря, створений Ж. Мореасом, прекрасний і величний. Для поета море стає уособленням спокою та смутку.

В одному з віршів Ж. Мореас створює неординарну картину моря, меланхолійного, незвичайного. Створенню символістської картини сприяють різні лінгвостилістичні прийоми й тактики, наприклад уживання заперечної форми «*je ne connais pas*», «*Qui ne se plaisent plus qu'aux beautés des naufrages*», повторів сполучника «*et*»: «*Et j'oublierai soudain et la ville et la terre*», вигуку «*ô*», притаманного розмовній мові: «*Ô mer, ô tristes flots*», форми звертання «*sauvez-vous*», гіперболи, наприклад: «*Bercer jusqu'à la mort mon coeur*», та персоніфікації об'єктів («*Mélancolique mer que je ne connais pas*»):

*Mélancolique mer que je ne connais pas,
Tu vas m'envelopper dans ta brume légère
Sur ton sable mouillé je marquerai mes pas,
Et j'oublierai soudain et la ville et la terre.*

Море набувало символічного звучання також в інших віршах поета. Зокрема, у вірші «*Quand pourrai-je, quittant tous les soins inutiles*» Ж. Мореас реалізує значення моря як свідка всього життя ліричного героя, його переживань і настроїв. Берег моря є найкращим пристанищем поета, адже тільки тут поет може помріяти про дні свого дитинства («*songer sur tes rivages, Mer, de mes premiers jours berceau délicieux*»), оновити свої сили й набратися нової енергії («*L'écume de tes flots rafraîchira mes yeux*»). Поет протиставляє суєтності буття природу, яка дає спокій та очищення людині:

*Quand pourrai-je, quittant tous les soins inutiles
Et le vulgaire ennui de l'affreuse cité,
Me reconnaître enfin, dans les bois, frais asiles,
Et sur les calmes bords d'un lac plein de clarté?*

Розробляючи свою естетику, Ж. Мореас все більше віддаляється від символізму й починає працювати в дусі неокласицизму, а вже в 1892 р. Ж. Мореас засновує Романську школу, у лоні якої поет міг дозволити собі порвати з герметизмом і протиставити неясність і розмитість символістської естетики світло героїко-латинського світу [1].

Сучасником Ж. Мореаса був поет Г. Кан, який у 1886 р., з офіційною появою символізму засновує журнали «*La Vogue*» та «*Le Symboliste*». Свою головну збірку поезій «*Les Palais nomads*» поет пише у формі вільного вірша – верлібру. Г. Кан вбачає у верлібрі найкращий спосіб виявити свій ліризм, свої почуття: «*Depuis longtemps, je cherchais à trouver en moi un rythme personnel suffisant pour interpréter mes lyrismes avec l'allure et l'accent que je leur jugeais indispensables*» [3, с. 34].

Як і Ж. Мореас, Г. Кан, наслідуючи П. Верлена, бажав додати імпресіоністичних рис у свою поезію. У поезії Г. Кана домінують символи осені, серця, ночі (які також домінують у поезії П. Верлена).

Прикладом символістсько-імпресіоністичного симбіозу може послугувати вірш Г. Кана «*Les Palais nomades*», у якому поет вживає декілька разів типові для розмовної мови синтаксичні звороти, три крапки, еліптичні конструкції тощо. У цьому вірші фонетичний аспект відіграє важливе значення, оскільки домінують голосні звуки, а особливо звук «*eu*», що дає висловлюванню особливої милозвучності й ніжності. Важливою є також архітектоніка вірша, яка нагадує розмовний стиль, коли людина неодноразово перериває свої думки, робить паузи, змінює тему тощо. У вірші превалюють прислівники «*Tristement*», «*doucement*», «*mineur*», «*blafard*», «*basse*», «*sourd*», «*lentement*», «*inéclos*», порівняльні конструкції «*il sourd comme un épais*

sanglot», метафори «*un malheur inéclos*» і персоніфікації «*mon cœur pleure*»:

*Chantonne lentement et très bas... mon cœur pleure...
Tristement, doucement, plaque l'accord mineur;
Il fait froid, il pâlit quelque chose dans l'heure...
Un vague très blafard étreint l'âtre sonneur.
Arrête-toi... c'est bien... mais ta voix est si basse!...
Trouves-tu pas qu'il sourd comme un épais sanglot?
Chantonne lentement, dans les notes il passe,
Vrillante, l'âcreté d'un malheur inéclos.*

Крім написання віршів, Г. Кан займається літературними журналами, пише театральні п'єси, велику кількість критичних статей. Наприклад, він опублікував багато есе про художників (Ф. Бушер, Фрагонар і К. Лагур). Крім того, Г. Кан був ярим захисником імпресіонізму й неоімпресіонізму, цікавився багатьма авангардними художніми течіями початку ХХ ст. Поет у своїй творчості захищав ідеї анархізму, соціалізму, сionізму й питання єврейського мистецтва. Він неодноразово звертається до теми соціальної нерівності й важкого життя простих людей. У вірші «*Pâle efflorescence de sèves...*» поет описує сумні спогади свого дитинства, у яких присутні тільки темні й неясні кольори.

Метаобраз МІСТО – БУДЕННІСТЬ реалізується у вірші через образи прапорів, стін, льоду, прохожих тощо. Різні образні засоби, у тому числі градація «*en la minute et l'éternité*», метафори «*la grise désolation*», «*la courbe monotone*», «*Ces passants sont éphémères*», навіюють атмосфери суму, буденності та втоми від життя: *Pâle efflorescence de sèves / mémoires des drapeaux d'adolescence. / Dans la grise désolation des grands murs / par la courbe monotone de la rue plate / dans la tristesse et le gel liquide de la rue plate / mémoires en triste efflorescence / vous rêvez les automnes mûrs. / Ces passants sont éphémères / en la minute et l'éternité / qu'important leurs pas arrêtés / et le vol bref de leurs chimères.*

Творчість Г. Кана відрізняється розмаїттям тематики, великою кількістю зорових образів і символів, особливим витонченим стилем тощо. Г. Кан розпочав важливу традицію написання вільних віршів, де головне – це внутрішній ритм і мелодійність.

Французький поет Е. де Реньє також підтримав таку інноваційну форму поезії, як верлібр. Естетика символізму яскраво прослідковується в збірках поезій «*Poèmes anciens et romanesques*» та «*Tel qu'en songe*». Хоча згодом поет відходить від естетики символізму та наближається до естетики неокласицизму. Особливістю творчості Е. де Реньє є його особлива реалізація Ідеї в контексті вірша. Для поета Ідея пов'язана насамперед із Долею. Ось як охарактеризував творчість Е. де Реньє відомий бельгійський поет і теоретик символізму А. Мокель: «*Dans maintes poèmes, assez obscures, il est vrai, l'Idée paraît seule paticiper de l'Être et le moi ne serait qu'un moment de l'Idée, vivante émanation du Soi universel. Dans quelques autres, l'Idée semble plus subjective mais obéit pourtant à une fatalité cache. Le moi n'est perceptible à lui même que par ses idées et en ses idées; le moi n'est que le lieu de ses idées et la vie se résout en un songe gouverné par le Destin*» [3, с. 21]. Тобто А. Мокель наголошує на тому, що для Е. де Реньє суб'єктивізація певної Ідеї є насамперед хитрістю та силою Воли.

Згідно з позицією Е. де Реньє поет є обраним, він володіє силою впізнавати та передавати таємниці. Якщо не відсторонюватися повністю від свого твору (як це робив С. Малларме), то поет все ж таки не повинен виказувати своїх власних емоцій і почуттів [4, с. 60]. Поет є насамперед інтерпретатором та ор-

ганізатором тих таємниць, які він спостерігає. Душа розглядається як душа речей, їх невловима сутність, їх ідеальна справжність [4, с. 61].

У творчості Е. де Реньє царить особливий символістський ліризм, який, спираючись на власний досвід поета, підноситься до ідеалу. Серед символів, які найчастіше обирає поет, домінують символи міста, душі й тіні.

У вірші «*Exergue*» Е. де Реньє реалізує символ душі, показуючи взаємозв'язок душі людини, її зовнішності, речей і природу, її вищість і могутність у цьому світі. У вірші поет застосує складний синтаксис, домінують дієслова й займенники, ритм вірша ускладнює відсутність традиційних рим:

*La ville où tu conduis est bonne aux étrangers
Et mes pas seraient doux sur le seuil de ses portes
S'ils n'étaient pas restés le long d'une autre vie
Où mes Espoirs en pleurs veillent les Ombres mortes.*

Висновки. Ж. Мореас, Г. Кан та Е. де Реньє творили в дусі символізму, однак завжди дотримувалися своїх поглядів і розробляли власну естетику написання поетичних творів. Цим поетам притаманне проникливе засвоєння подробиць буття, які вони перетворюють на деталі незвичайного поетичного світу. Різноманітні лінгвостилістичні прийоми реалізували неординарні «пейзажі душі», коли природа й душа зливаються в одному синтезованому образі. Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі інших лінгвістичних засобів реалізації образів і символів у французькій поезії.

Література:

1. Moréas J. Les premiers arnes du symbolism / J. Moréas [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bmlisieux.com/curiosa/symbol01.htm>
2. Адамчик В.В. Словарь символов и знаков / В.В. Адамчик. – М. : АСТ ; Минск : Харвест, 2006. – 240 с.
3. Jenny L. La fin de l'intériorité / L. Jenny. – P. : PUF, 2002. – 164 p.
4. Campa L. Parnasse, Symbolisme, Esprit nouveau / L. Campa. – P. : Ellipses, 1998. – 120 p.

5. Molinié G. Eléments de stylistique française / G. Molinié. – P. : Presses Universitaires de France, 1997. – 213 p.

Костиук М. Н. Лінгвостилістическіе приеми в поезіи Ж. Мореаса, Г. Кання и Э. де Реньє

Аннотация. Стаття посвящена творчеству французских поэтов конца XIX века: Ж. Мореаса, Г. Кана и Э. де Реньє. В статье исследуются основные черты французского символизма, которые повлияли на творчество поэтов, в частности суггестивность письма, метафоризм и эксперименты в форме (верлибр). Выявлены основные типы художественных символов, присущих поэтам. Подается лингвостилістический анализ основных поэтических произведений Ж. Мореаса, Г. Кана и Э. де Реньє, которые были написаны в духе французского символизма.

Ключевые слова: символизм, символ, образ, метафора, суггестия, верлибр.

Kostiuk M. Lingvo-stylistic techniques in the poetry of J. Moreas, G. Kahn and E. Regnier

Summary. This article deals with the works of French poets of the late XIX century: J. Moreas, G. Kahn and E. de Regnier which developed their own concept that declares a complete break with the previous tradition of decadence and the literature of Parnassians. The main features of French symbolism which influenced the work of poets, including suggestibility of writing, metaphoric structures, the priority of creative intuition, the opposition of real to spiritual, extraordinary images and experiments in form (vers libre) are analysed. The principal types of artistic symbols are pointed. A lingvo-stylistic analysis of the major poetic works of Moreas, Kahn and Regnier that were written in the spirit of French Symbolism is given.

Key words: symbolism, symbol, image, metaphor, suggestion, vers libre.